

TE GAST IN SOEDAN

Kind in Khartoum. Foto: Srdjan Jovanovic

Een Soedanees die zijn auto laat herstellen nodigdt zijn garagist uit dankbaarheid uit om te komen eten. In Soedan word ik op straat aangesproken om bij mensen thuis thee te komen drinken. Als onderzoekster sta je voor de uitdaging een weg te zoeken in die ongekende culturele vormen van gastvrijheid.

Lang voordat ik mijn veldwerk naar vrouwelijke web-ondernemers in Soedan startte, was ik al vertrouwd met de Soedanese mentaliteit dankzij een uitgebreid netwerk van Soedanese vrienden in België en de verschillende bezoeken aan mijn schoonfamilie in Khartoum. Ik herinner me goed mijn cultuurshock toen ik de eerste keer in Soedan kwam en het soms erg moeilijk had met het grote gebrek aan privacy. Ik had het gevoel dat alles werd gedeeld: mijn kamer, mijn spullen, mijn kleren, mijn eten, mijn emoties en mijn vrije tijd. Terwijl ik nog altijd een weg tracht te vinden in dit Soedanees gemeenschapsleven, worstelen mijn Soedanese vrienden in België met de culturele omgangsvormen in een meer individualistische samenleving waar gezinnen voornamelijk op zichzelf leven en bezoek een vastgesteld begin en eindtijd heeft. Dit artikel is een reflectie op mijn persoonlijke ervaringen als buitenlandse onderzoekster in een samenleving waar heel andere dynamieken van gastvrijheid gelden dan in de onze. Zoals voor migranten in België is het voor mij als gast in Soedan soms heel moeilijk in te schatten wanneer er van me verwacht wordt te geven en wanneer ik ongegeneerd kan nemen. Tegelijk leer ik vanuit deze ervaringen nog meer begrip op te brengen voor het integratieproces waar migranten voor staan als ze zich de gebruiken van hun gastland proberen eigen te maken.

Soedanese gastvrijheid

Hoewel Soedanezen doorgaans bekend staan om hun gastvrijheid, blijft het moeilijk die Soedanese mentaliteit in een paar woorden te omschrijven. Voor mij zit Soedanese gastvrijheid in kleine dingen: een taxichauffeur die onderweg stopt om een flesje drinken te kopen voor zijn klant, mijn zoon die op straat iets lekkers krijgt toegestopt, een huisbezoek dat niet start zonder eerst een snoepje en een glas water te krijgen, het voorgeschoteld krijgen van eten op elk uur van de dag, de cadeautjes en het eten die je meekrijgt als je weer naar huis gaat en de manier waarop mensen voor je zorgen. Kinderen leren deze verschillende vormen van geven en delen al op jonge leeftijd. Kinderen eten van hetzelfde bord, hebben zelden een vaste slaapplek, ze delen hun kleren, hun bed en hun eten met de rest van het gezin of de ruimere familie. In het stadsbeeld van Khartoum reflecteert de Soedanese gastvrijheid zich in de traditionele kannen water die voor vele huizen staan. Iedere voorbijganger kan vrij drinken uit die grote ceramieken kruiken gevuld met koel drinkwater. Tijdens de ramadan nodigen mensen wildvreemde voorbijgangers na zonsondergang uit voor de iftar, de avondmaaltijd tijdens de vasten.

Soedan is een islamitisch land, en veel van de gastvrije gebruiken en sociale omgangsvormen in het dagelijks leven in Khartoum zijn dan ook verankerd in de religieuze voorschriften van de Islam. Zo werd vorig jaar door één van onze burens een schaap geslacht. Een buurjongetje kwam aan onze deur kloppen en gaf ons een bord met rauwe stukken vlees. Mijn Soedanese familie vertelde me dat als je een schaap slacht binnen de familie, je een deel van het vlees moet delen met zeven burens. Mijn familie benadrukte dat het ook belangrijk was om het bord waarin het vlees werd voorgeschoteld niet leeg terug te geven, maar dat ik er suiker, linzen of een ander levensmiddel in moest leggen. Met deze vorm van wederdienst, of reciprociteit zoals Mauss die al in de jaren '50 beschreef in zijn boek "the Gift" over de sociale dynamieken

bij geschenkenuitwisselingen, toon je dat je de sociale relatie met je buren verder wil onderhouden. Op gelijkaardige manier probeert mijn man het contact met onze buren in België warm te houden. Zoals vele andere moslims in België zal hij zijn buren uitnodigen op feestelijkheden en hen af en toe met eten verrassen. Deze gebaren van gastvrijheid worden soms met enig wantrouwen ontvangen omdat de sociale verwachtingen ervan vaak moeilijk zijn in te schatten voor een buitenstaander.

Hoe ver moet ik gaan in het mezelf vereenzelvigen met de cultuur die ik onderzoek?

“Going native”

Door mijn schoonzus werd ik vorig jaar stevig op mijn plaats gezet toen ik de voorschriften van geven en nemen onbewust aan mijn laars lapte. Ik had 's morgens een afspraak met mijn onderzoeksassistente om samen bij mij thuis te werken. Ondertussen wist ik dat je niemand thuis ontvangt zonder eerst Soedanees ontbijt of fatour aan te bieden, wat ik dan ook keurig gedaan had. Toen ons werk er op zat, gingen we samen nog even langs bij mijn schoonzus om de hoek. Ze vroeg me onmiddellijk of ik mijn assistent te eten had gegeven. Ik zei dat ik haar ontbijt had aangeboden, maar dat ze dat had afgewezen omdat ze net gegeten had. Mijn schoonzus werd kwaad omdat het in Soedan onaanvaardbaar is mensen een aantal uur thuis te ontvangen zonder ze van eten te voorzien. Naar mijn idee had ik voldoende mijn best gedaan door haar ontbijt aan te bieden en een goed salaris te geven op de dagen dat we samen werkten, maar dat was volgens mijn familie niet Soedanees genoeg: ook je personeel voorzie je van eten. Sinds dit incident zorg ik ervoor dat mijn assistente eerst nog een bord eten krijgt voordat ze naar huis gaat. Toch heb ik het er soms moeilijk mee om na een volledige werkdag nog aan deze sociale verplichtingen te voldoen: ik houd mijn werk en mijn persoonlijk leven het liefst zoveel mogelijk gescheiden. Personeel betaal je voor hun diensten en eten, maar andere dingen deel je met vrienden. In Islamitische culturen zijn deze twee domeinen veel meer met elkaar vervlochten. Dit was me al opgevallen toen mijn man in België naar een Marokkaanse garagist ging. Alvorens ze over de rekening praatten, nodigde mijn man de garagist met zijn kinderen uit om bij ons thuis pannenkoeken te komen eten. Ikzelf zou dit nogal snel interpreteren als een strategie om de garagist minder te hoeven betalen, terwijl mijn man het opvatte als een manier om sociale relaties te onderhouden en zijn dankbaarheid te uiten.

Bij dit soort incidenten vraag ik me steeds af hoe ver ik moet gaan in het mezelf vereenzelvigen met de cultuur of samenleving waarnaar ik onderzoek doe. Deze antropologische hamvraag over de grenzen van “going native”, blijft tijdens mijn hele onderzoeksproces een heikele kwestie. Zo word ik bij elk vertrek naar Soedan overstelpt door vragen van Soedanese vrienden in België of ik geld en cadeautjes wil meenemen voor hun familieleden in Soedan. Als ik naar Latijns Amerika reis – een ander onderzoeksgebied van mij – ben ik altijd heel terughoudend bij zulke verzoeken (uit angst om als drugkoerier te worden ingeschakeld). Maar als ik naar Soedan reis, volg ik het voorbeeld van mijn man die elke Soedanees blindelings vertrouwt en duizenden euro's en kilo's cadeaus meeneemt voor bekenden en onbekenden. Door deze interacties wordt mijn vertrek naar Soedan gedragen door de Soedanese gemeenschap in België: de Soedanezen die weten van mij vertrek, geven me de laatste updates mee en helpen me met de voorbereidingen van mijn trip. Zo belt een Soedanese vriend me of hij me moet vergezellen naar de Soedanese ambassade in

Brussel, nog voordat ik me realiseer dat het tijd is om mijn visa aan te vragen. Een andere vriend neemt contact op met de ambassade om mijn komst aan te kondigen en na te gaan welke documenten ik allemaal moet meenemen. De ambassadeur is afwezig, maar 's avonds krijg ik telefoon van Hatim, een derde Soedanese vriend, met de vraag of hij de volgende dag mijn visa moet ophalen.

Op de dag van vertrek hebben minstens vijf Soedanezen aangeboden om me naar de luchthaven te brengen. Als ik die middag door mijn rug ga vanwege een koppige poging om mijn koffers zelf in de auto te tillen terwijl een van de Soedanezen 18 kg metaal heeft meegegeven, als onderdelen voor een draaitafel in Soedan, vraag ik me stilletjes af of dit het prijskaartje is van ‘going native’. Maar als ik een aantal weken later zonder geld kom te zitten in Soedan (door de Amerikaanse boycot kan je met een buitenlandse bankpas nergens geld afhalen), ben ik blij dat ik kan terugvallen op dit netwerk om mijn euro's van België naar Soedan te vervoeren.

Is dit het prijskaartje van ‘going native’?

Conclusie

Ook in de Soedanese samenleving geldt het principe ‘voor wat hoort wat’, maar die relaties van delen, geven en nemen zijn als buitenstaander niet eenvoudig te doorgronden. Als onderzoeker ‘in den vreemde’ begrijp ik steeds beter de pittige uitdagingen en maatschappelijke gevoeligheden waarmee migranten in België geconfronteerd worden. Het is namelijk een ware zoektocht om sociale dynamieken van gastvrijheid in een vreemde samenleving juist te interpreteren en er correct naar te handelen.

LITERATUURSELECTIE

Mauss, M. (1954) *The Gift. Forms and functions of exchange in archaic societies.* Cohen & West: London.

Griet Steel (Griet.Steel@soc.kuleuven.be) werkt als postdoctoraal onderzoekster aan de Universiteit Utrecht (International Development Studies) en aan de KU Leuven (Instituut voor Antropologie in Afrika). Haar onderzoek richt zich op thema's als migratie, technologie, de stad en vrouwelijke ondernemers.

Foto: Griet Steel